



S. M. kisasszony

MÁSODIK RÉSZ

Petőfi Zoltánnak az Országos Széchényi Könyvtár Petőfi Ereklyetárában őrzött levele Mili kisasszonyhoz romantikus túlzásai, pátozatos stílusfordulatai ellenére — fényt vet rövidre szabott kapcsolatauk valóságos történetére, jellegére. Így arra, hogy Zoltánka rajongása nem maradhatott viszonzás nélkül, sőt célzás olvasható ki belőle Mili kisasszonynak Zoltánkához írt levelére is. S a „drága hajfűrt”, melyen Zoltánka könnyezve mélézött el, talán e levél melléklete volt. Így tehát az alábbi — mai helyesírára áttett — levél válasz lehetett:

Pest, Marczius 16^{án} 867

Édes Mili kisasszony!

Körülöttem néma csend, míg keblemben az elmúlt időnek édes és fájó emlékei csatáznak; alkalmas perc, hogy a távolból kegyed iránti érzelmeimet újjólag fölírjam. A papíros hideg, a tinta és toll érzéketlenek, s csak igen hűtelen tolmácsai forró érzelmeimnek; de ha Kegyed elolvasásra méltatja soraimat, látni fogja azokból, hogy Kegyed emléke az, mi előttem legkedvesebb.

Most is, midőn az emlékezet által fájó sebekeket szaggatok fel, csókjaimmal halmozom a kedves kéznek vonásait; eszembe jutnak rólok az élő szavak, melyeknek mindegyikéből az irántami jóakarát tündökölt elő. Szemeimből könnyeket facsar a drága hajfűrt szemlélése.

Könyvek közt gondolok az együtt-lét édes perceire, könnyek között, mert ki tudja, az, kinek emléke oly édes fájdalommal tölti be szívemet, nem vitte-e már régen emlékemet a feledés rideg temetőjébe. Ha erre gondolok, önkénytelenül a kétségbeesésnek hideg lehelete fagyasztja meg véretem: de még ekkor sem zúgolódhatom a sors ellen. Hisz én csak egy parányi vagyok a mindenség végtelenjében.

De ha lehetséges, hogy még nem felejtett el; hogy még él nemes keblemben egy szikrája az irántami barátságának, higgye meg, hogy kárpótolva vagyok az elválás keserű fájdalmaiért. Pedig e fájdalmak mint két-élű tör sebzik szívemet, mérhetlen bánattal töltik meg keblemet, s ez annál kétségbeesőbb, mert ha csüggedek, nincs, ki bátorítson, s ha a szomorúság könnyeket sajtol ki szememből, hiányzik a vigasztaló. Oh, csak most, az elhagyatottság rideg perceiben vagyok képes fölfogni Kegyed barátságának végtelen becsét.

Ez okból együttlétünk perceinek édes emlékeire kérem Kegyedet, ne taszítsa ki szívéből emlékezetemet.

Bár a távollét nem engedi, hogy ha bú nyomja szívemet, Kegyednél keressek vigasztalást, de legyen meggyőződve, üdvözlőleg hatna reám annak tudata: hogy midőn Kegyed édes és örökké felejthetetlen emléke tölti be lényemet, meglehet, hogy ugyanakkor a távolból Kegyednek is eszébe jutok. Hogy erről meggyőződhessem, ne vonjon meg tőlem pár vigasztaló sort, határtalan örömet és édes megnyugtatót szerezve evvel legmélyebb tisztelőjének:

Petőfinek.

Lakásom:

Sándor utca 17. szám Pesten. Kezeit csókolva még egyszer kérem, vigasztaljon meg. P.

Írt-e Mili kisasszony, megvigasztalta-e bánatos hódolóját? — nem tudjuk. De talán neki szolt még az a vers is, amely szintén az Ereklyetárba került, bár egyik sarka letépvé, így egyik — kényszerűen kihagyott — versszak a csonka:

Egykor és most

Egykor ajkam ajkadhoz tapadt, S szívtam róla édes üdvömet,

S most másnak osztod, lányka, csókjaid, És elfelejtéd azt, ki szeretett.

Karomra fűztem karcsú derekad, Figyelve szíved dobbanására, Most más ölel már, s nékem nem maradt Csak a csalódás kínos fájdalma.

Kezed kezembe tartva néztelek, S úgy elmerengtem bájos arcomon, Ábrándaimból most már ébredek, Csak azt tudom, hogy szenvedek nagyon.

Most másnak mondod esküvő szavad, átadva néki csalfa szívedet. Szerelmet ígér bíbor ajakad, Elfeledve nekem tett esküdet.

Ami egykor engem boldogított, Szíved szerelme s édes csókjaid, Már tőlem ez mind elrabolatott, Számomra csak kín és a bú maradt itt.

(Pest, Ápr. 7^{én} 867)

Osztálytársak

Őriz az Ereklyetár még Szegedre küldött levelet, mégpedig korábbról, mint a Mili kisasszonynak szóló. Még február 28-án küldte Petőfi Zoltán volt osztálytársának, akit „Lieber Maxi” megszólítással illet, s aki a levélből kitetszőnek padtársa volt a kegyesiskolában. Érdeklődik is Zoltán, ki örökölte mellette a helyét. A Somogyi-könyvtár helyismereti gyűjteménye őrzi A kegyes tanítóréndiek vezérlése alatt álló Szeged szabad királyi városi római katolikus nagy gimnázium ifjúságának érdemsorozata az 1865/6-ik tanév második felében című füzetet, amely 1866-ban „nyomatott Bába Imre gyorssajtóján”, s ebben megtalálható a 66 tanulóból (!) álló hetedik osztály névsora. Ők lettek őszől Petőfi Zoltán osztálytársai. Ebből kiderül, hogy a „kedves Max” Reiner Miksa, akiről meg Löw Immanuel és Kulinyi Zsigmond A szegedi zsidók című könyvéből tudjuk, hogy 1885-ben Temesvárott ügyvéd volt. A levélben keresztnevükön emlegetett társak: Hoos Dezső, Újvári Ferenc és Szép Dénes.

E levél hangja korántsem oly világfájdalmas, mint a Mili kisasszonnyal írotté. Némi gunyoros kedélyességgel emlegeti benne tanárait: Budavári József „ékesszólását”, Való József „erkölcsi prédikációit”, s kéri barátját: mit csináltak, „szögedi pógárok”; „rémülve hallgatjátok az érettségi vizsga félelmének hű ecsetelését”? Azután maga helyesbíti a képzavart, az ecsetelés hallgatását. Beszámol soráról, terveiről, ám a végén megint hirt sürget Miksától: „ha méltóságoddal nem ellenzik, tudd meg, hogy Beleznay Katalin Szegeden van-e, és hol, ott van-e még a színháznál?” Új kérdése újabb nőszemély után puhatolozik: „Quid facit Ida (Azaz: mit csinál)? Bájolja még mindig a vendégeket; mikor voltál náluk utoljára?” A korabeli színész névsorban, melyet Reizner János közöl, találkozunk Máténé Ida nevével: föltehetően őtána tudakozódott Zoltánka. Néhány osztálytársát név szerint is köszönti: „Benke megvan-e még, nem oldott még kerekét a szegedi gimnázium bűzhödt levegője elől? Üdvözlöm őt a sok jó emberekkel együtt. Mondd meg Hoós-nak, hogy folytatja-e még mások irányában jóakarátát? Ő tudni fogja mire célozok. Újváry fiúknak üdvözlömetem, mond meg Szépnek, hogy nemsokára megküldön a 24 krajcárját. Audie! felelj minél hamarabb. Zoltán.”

Szemmel látható tehát, hogy Mili kisasszony mellett még más lányok is érdekelték az ifjú és bohó Petőfi Zoltánt. Főként a színésznők. Juhász Gyula cikkére jelentkeztek

Zoltánka még élő osztálytársai: Terescsényi Gyula, a későbbi író; Eisenstein Jakab, akkor már kórházi orvos Szegeden, Sz. Szigethy Vilmosnak, utóbb Dettre Jánosnak az apósa; valamint Löw Tivadar, Löw Immanuel testvérbátyja, immár neves fővárosi ügyvéd. (Juhász Gyula szerint az 1915-ben elhunyt Lázár György polgármester is osztálytársa lett volna, de ő nem szerepel az érdemsorozatban. Három évvel fiatalabb volt Zoltánkánál. Nem találtam a levélben elsőként említett Benkét sem.) Az élők közlése nyomán Juhász Gyula a Krónika október 8-i számában Régi lányok címmel Zoltánka szegedi szerelmei közt Beleznay Katika mellett még Kocsisovszky Boriska és Klivinyi Liszka nevét is felsorolta. Boriska is színész volt. Zoltánka szegedi hónapjaiban éppen az ő apjának, Kocsisovszky Jusztinnak társulata játszott a városban. Borcsa, ahogy Reizner emlegeti, még 1867-ben a budai népszínházba került, és Szegedre már csak vendégszereplésre jött le.

A tanítókisasszony

Mégis: Petőfi Zoltán közülük csak S. M. kisasszonynak írt verset és levelet. Róla már tudjuk, hogy Schmidt Emiliának hívták, s tanítónő volt. A belvárosi plébánia anyakönyve szerint 1846. március 26-án született: két és fél évvel idősebb volt tehát Zoltánnál. A keresztségben az Emilián kívül a Józsefa (Jozefa) és — nyilván édesanyja után — az Anna nevet kapta. Édesapja Schmidt Ferdinándnak (1820—1899) bátyja, Schmidt János (1818—1858) „hites ügyvéd”; anyja Hentz Anna. Keresztapja Dietzgen (1848-tól Rajnai) József tímármeister, a szabadságharcban a polgárőrség, majd a nemzetőrség kapitánya; keresztanyja Reith Mária. Farkas Szilárd keresztelte, a későbbi csókai plébános, Móra Ferenc kedvelt papja, akinek alakja néhány tárcájában és a Négy apának egy leánya című regényében is fölbukkan.

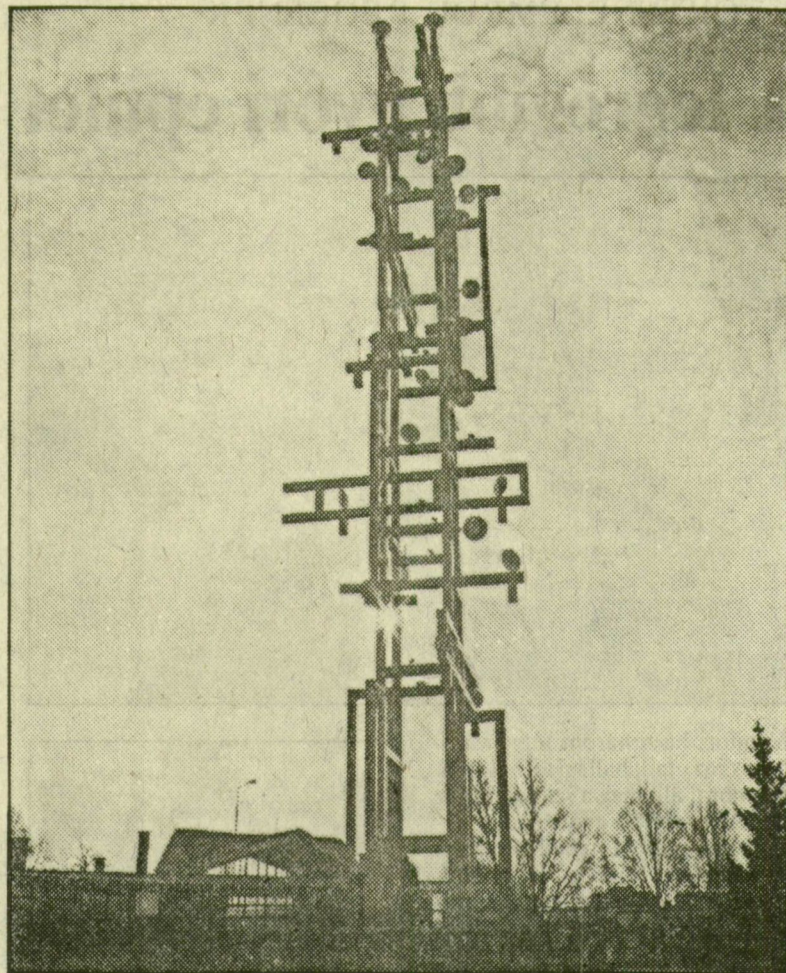
Schmidt Emília a Szegedi Naplóban közölt nekrológia szerint 1875-től tanított a rókusai elemi iskolában. A címtárak és nyomtatott iskolai értesítők mindvégig lánynevén sorolják föl a tantestület tagjai között. Tehát sohasem ment férjhez. Eleinte az első, később a második és harmadik leányosztályt tanította. 1880/81-ben tantestületi jegyző, 1894-től pedig az 1890-ben létesített iskolai „tanszermúzeum őre” is volt. 1904. augusztus 2-án hunyt el, „ráksenyvben”, ahogy az anyakönyv a halál okát fölűntette. A Napló így búcsúztatta: „Tapintatos bánásmódja és helyes nevelési eljárása által a hatóság, tanítótársai, a szülők és tanítványai osztatlan szeretetét és becsülését vívta ki.”

*

Juhász Gyula 1919-ben azt írta „A néhai Serház utca régi házában, ahogy e sorokat rovom, mintha valaki halkan fölőbém hajolna. A legnagyobb magyar költőzseni kis sasfőlkja, aki talán éppen ebben a sarokban írta szerelmes versét S. M. (Mili) kisasszonyhoz, akiről ma már nem tudni bizonyosan, hogy színész volt-e, vagy valamelyik tehetséges dárda polgár leánya a régi Szegeden, a nagy víz előtt, a porosz háború évében, a kiegyezés előtt álló régi Magyarországon.” S föl-tette a kérdést: „Lehet, hogy még ma is él és hervad régi, régi házban, és költőjére gondol, aki szép volt, fiatal, korán elment, és fia volt annak, aki a legszebb szerelmes verseket írta a régi Magyarországon.”

Mi tudjuk: S. M. kisasszony már nem olvashatta Juhász Gyula emlékidéző írását.

PÉTER LÁSZLÓ



Schöffner Miklós: Fénytorony Kalocsán

Életteli, zajló anziksz

A piac, a halsütő...

Olajban forrnak, sisteregnek a halak. Pontyszeletek, néhány keszeg, közöttük egy csukafej. Műanyag táliban paprika, erős is, meg savanyú is. Lágy kenyér.

— Csókolom, Jutka mama!

A halsütődésé e hang: pici öregasszony áll be mindenki elé, a sor legeleje. — Nahát, Jutka mamát is lehet erre felé látni, hogy mik meg nem történnek! Hogy van, Jutka mama?

A piac drád, sűrög-forog, mint pontyok az olajban. Sisteregnek a vásárlók halai a piac olajában. Reggel van még, tavaszi hideg. Vízszintesen sütt a Nap, nem fölülről lefelé. Száll, repül a lehelet, foszlik szanaszét.

— Jutka mama, nem visz egy szelet pontyot?

— Nem, én csak...

— Óra, ellem! — szól egy csencselő: borszoknyás, sötét, nő, nyolc kvarcóra van a karján, mind más időt mutatnak.

— Nem, én csak... — mondandó Jutka mama.

— Olcsón adom. Vedd má' meg, te! — (Ez a csencselő.)

— Te drága! — szól (egymásra néz) egy ifjú pár. — Cuncimókus!

Szívem gyökere, utyuli-putyuli!

— Nem használok ki ezt a parasztot — mondja egyik szomszédjának a krumpilis kofa, és másik szomszédja felé bökö, aki körtét árul. — Kevés az esze.

— Csak háromszáz — mondja a csencselő.

— Drága! — szól az ifjú férj, rajongóan.

— Utálsz, mi? — ezt a körtéárus kérdi.

— Nem, én csak... — mondja halkan Jutka mama.

Hullámlzik, spriccel, bugyborekol a piac, mint a forró zsír és tartalma: hal, panír, s a dupla buborék.

— Nem kell a ponty, csak egy kávét kérnék, ha szabadna.

— Jutka mamának mindíg! A szívének nem árt?

— Ó, szívem! — rebeg az ifjú férj. — Egyetlenem!

— Kettőszáz! — csattan a csencselő (csukafej) hangja.

— Mert ez egy sültparaszt... — magyarázza a kofa.

— Anyád! — körtés dühös, káromkodik.

— Anyuuu! — (Apja nyakában kisgyerekek.) — A körtés bácsi azt mondja, hogy...

— Körtét tessék! Friss a, érett a, mézédés a körté!

— Nekem csak a te körtéd ízlenek — közli nejevel az ifjonti férj. Az asszonyka edesebben, mint a körté, föl kacag.

— Csak százhuszért! — szól a csukafej (csencselő).

— Tessék mondani, merre van a... — Ők eltévedt idegenek, keszegek.

— Arra — mutat Győr irányába két diák. — Arrabona. A név az Arrabo (Rába) nevéből származik. Folyóvízi halfajoknak kiválóan megfelel.

— Szemtelen suhancok! — fröccsen s csíp egy paprika.

— Ugyan hagyja! — a lágy kenyér benyomódik.

— Megvenni! — a csukafej döglöttében is tép, harap.

A halsütődés megkeveri a tepseket az olajat.

Autóbuszjárat indul Makó, Nagylak, Aradra...óra...perckor... — Hangszórórecsegés foszlányait sodorja a piac fölé a halszag.

— Miközben itt buszunk, lekessük a buszunk... — Ez már megint az ifjú férj.

— Hihihí! — vihög felesége (ikrás).

— Itt a friss, az érett, a mézédés körté!

— Elhallgasson, maga sültparaszt! Nem szégyelli magát?

— Sült keszeget tessék!

— Én a farkát kérem! — A vásárló női.

— Majd máskor... — Az ifjú férj az asszonykával el.

— Mennyi? — kérdi egy hosszú úr, s a pontyszeletre mutat.

— Hatszáz — a csencselő előhúzza egy órát.

— Mi hatszáz?

— Mi mennyi?

— Hány az óra? — kérdi a csencselőt egy rendőr.

— Csak nyolc.

— Már fél tíz elmúlt!

— Kikérem magamnak! Az én karomon csak nyolc óra van!

— Jó volt a kávé, Jutka mama?

— Kevés...

— Már, hogy lehelett volna a kávé kevés?

— Hová dugta a többi órát?

— A kávé? Az finom volt... Köszönöm, Mancikám, holnap is elnézek erre... Pá-pá! — És Jutka mama, ez az aranyos, pici öregasszony eltűnik a színes, zsíros, fénylő kavargásban. S közben forr, zubog a piac, a halsütő, pattog a panír, ugrik a ponty, a dupla buborék.

FARKAS CSABA